Η συμβολή της Ορθοδοξίας στον πολιτισμό (Μανόλης Δρεττάκης, Πρώην αντιπρόεδρος της Βουλής, υπουργός και καθηγητής της ΑΣΟΕΕ)

Categories : ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Date : 19 Ιανουαρίου, 2006

ΑΝΤΙΛΟΓΟΣ Σ' ΕΝΑ ΑΡΘΡΟ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

Σ'ένα άρθρο του στην «Ελευθεροτυπία» της 3.9.2002 με τίτλο «Ορθοδοξία και πολιτισμός» και υπότιτλο «ετερονομία και απουσία σκέψης» ο καθηγητής της Γαλλικής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο της Νίκαιας στη Γαλλία Ηλίας Γιόκαρης, ξεκινώντας από τον λόγο που εκφέρει ο αρχιεπίσκοπος Αθηνών και επικεντρώνοντας την προσοχή του σε ορισμένες ατυχείς ή και λαθεμένες φράσεις του, καταφεύγει σε χαρακτηρισμούς οι οποίοι δεν έχουν καμιά σχέση με την πραγματικότητα. Αυτό, όμως, είναι το λιγότερο. Προχωρώντας στο κύριο μέρος του άρθρου του, διατυπώνει κρίσεις και γενικά συμπεράσματα, τα οποία δεν είναι μόνον ανιστόρητα, αλλά δείχνουν και μια έλλειψη επαφής με τη σύγχρονη ιστορία του τόπου και τη ζώσα πραγματικότητα του λαού. Μια αναλυτική απάντηση στο άρθρο αυτό θα πρέπει να δοθεί από ειδικούς. Εγώ θα περιοριστώ σε ορισμένες γενικές παρατηρήσεις.

Πρώτα απ' όλα η Ορθοδοξία δεν περιορίζεται στα σύνορα του σημερινού ελληνικού κράτους. Εχει ιστορία δύο χιλιετιών και απλώνεται, κυριολεκτικά, σε όλο τον κόσμο. Αυτή η παγκόσμια διάσταση και συμβολή της Ορθοδοξίας στον παγκόσμιο πολιτισμό δεν πρέπει να αγνοείται ή/και να υποτιμάται από Ελληνες, όταν έχει αναγνωριστεί στο παρελθόν και αναγνωρίζεται και τώρα από ιστορικούς, διανοητές και πολιτικούς -πολλοί από τους οποίους δεν είναι ορθόδοξοι -σε όλα τα πλάτη και τα μήκη της γης. Δεν θα ήθελα να επιμείνω σ' αυτό, δεδομένου ότι ο Η. Γιόκαρης επικεντρώνει την απαξιωτική αποτίμηση της Ορθοδοξίας στον ελλαδικό χώρο. Ερχομαι, λοιπόν, σ' αυτές τις ανιστόρητες απαξιωτικές κρίσεις του γι' αυτήν.
Η πρώτη από αυτές είναι το ερώτημά του:«Ποια είναι τέλος πάντων η συμβολή της Ορθόδοξης Εκκλησίας στη διαμόρφωση μια πολιτισμικής ταυτότητας για την Ελλάδα του σήμερα;». Μια γενική απάντηση στο ερώτημα αυτό θα ήταν: Αναρωτήθηκε άραγε ποτέ ο συγγραφέας του άρθρου ποια θα ήταν η πολιτιστική ταυτότητα (και όχι μόνο) της Ελλάδας σήμερα χωρίς τη συμβολή της Ορθοδοξίας; Από τα όσα ακολουθούν στη συνέχεια του άρθρου του φαίνεται ότι το ερώτημα αυτό δεν τον έχει απασχολήσει...
Ο συγγραφέας δηλώνει κατηγορηματικά ότι «η Ορθοδοξία μιλάει για ελληνικό

πολιτισμό αλλά δεν παράγει η ίδια ελληνικό πολιτισμό». Και αναρωτιέται κανείς, ο σημερινός ελληνικός πολιτισμός δεν έχει καμιά σχέση με την Ορθοδοξία; Οποιος απαντήσει αρνητικά στο ερώτημα αυτό είναι προφανές ότι όχι μόνον είναι ανιστόρητος, αλλά δεν έχει καμιά επαφή ακόμα και με τη σημερινή ελληνική πραγματικότητα.
Στη συνέχεια ο συγγραφέας διατυπώνει το ερώτημα: «Ποιοι έφτιαξαν (με έργα, κι όχι με λόγια) τον ελληνικό πολιτισμό του 20ού αιώνα;» Απαντώντας ο ίδιος στο ερώτημα αυτό παραθέτει ορισμένα ονόματα καθ' όλα αξιόλογων Ελλήνων που, κατά τη γνώμη του, δεν είχαν καμιά σχέση με τη Ορθοδοξία. Και αν, ακόμη, υποθέσουμε ότι πράγματι οι συγκεκριμένοι Ελληνες δεν είχαν καμία σχέση με την Ορθοδοξία (υπόθεση που μπορεί βάσιμα να αμφισβητηθεί) και πάλι το ερώτημα που γεννιέται είναι: Ο σημερινός ελληνικός πολιτισμός είναι έργο μόνον αυτών των λίγων συμπατριωτών μας; Δεν υπάρχουν άλλοι; (και εδώ θα μπορούσε κανείς να αντιπαραθέσει πλήθος ονομάτων). Ο πολιτισμός, όμως, δεν είναι έργο μόνον ή κύρια συγκεκριμένων αξιόλογων ανθρώπων. Είναι έργο ενός ολόκληρου λαού, ο οποίος δεν γεννήθηκε και μεγαλούργησε μόνο στον 20ό αιώνα.
Συνεχίζοντας τις απαξιωτικές κρίσεις του ο συγγραφέας αναφέρει: «Οχι μόνον η φανατική προσκόλληση στην Ορθοδοξία δεν αποτελεί αντίδοτο στην πρωτοφανή κρίση ταυτότητας που πλήττει την Ελλάδα μετά τη Μεταπολίτευση, αλλά, αντίθετα, είναι το φυσικό συμπλήρωμα της κρίσης». Κατ' αρχήν, αν εξαιρέσει κανείς ελάχιστους ακραίους, οι Ορθόδοξοι διακρίνονται ακριβώς για την έλλειψη φανατισμού. Σε ό,τι αφορά την «πρωτοφανή κρίση ταυτότητας που πλήττει την Ελλάδα μετά τη Μεταπολίτευση», θα πρέπει να γνωρίζει ο συγγραφέας ότι αυτή είναι ένα σύνθετο φαινόμενο που έχει σχέση και με την παγκόσμια κρίση, αλλά και με τις πολιτικές εξελίξεις στη χώρα μας, την καταπάτηση πολλών παραδοσιακών αξιών από τη ηγεσία του τόπου και την εκτεταμένη διαφθορά. Σε όλα αυτά, αντίθετα με ό,τι λέει ο συγγραφέας, η Ορθόδοξη Εκκλησία αντιστέκεται και πολλοί πιστοί νέοι και νέες δεν έχουν καμιά σχέση με τις νοοτροπίες που αναφέρει ο συγγραφέας ως παραδείγματα (χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχουν και ελάχιστα μέλη της -κληρικοί και λαϊκοί- οι οποίοι προκαλούν με την απαράδεκτη συμπεριφορά τους). Η αντίσταση αυτή της Ορθόδοξης Εκκλησίας στη γενική καταρράκωση των αξιών αποτελεί αναμφισβήτητα μια από τις «ουσιαστικές πολιτισμικές προτάσεις της στην Ελλάδα τού σήμερα», προτάσεις που, κατά τον συγγραφέα η Εκκλησία είναι ανίκανη να διατυπώσει.
Ο συγγραφέας, όμως, δεν σταματά σ' αυτή την άποψη. Θεωρεί ότι: «η ελληνορθόδοξη κουλτούρα εκφυλίζεται αργά, αλλά σταθερά, σ' ένα ανούσιο βυζαντινό φολκλόρ τουριστικού τύπου, όταν δεν εξαντλείται σε επιθετικές φαιδρότητες». Χωρίς κανείς να αρνείται ότι υπάρχουν μεμονωμένες περιπτώσεις που έχουν κάποια από αυτά τα χαρακτηριστικά, η συντριπτική πλειονότητα των λειτουργών και των πιστών της Ορθόδοξης Εκκλησίας ασκούν τα καθήκοντά τους μέσα στο πλαίσιο της παράδοσης και αντλούν από τη λειτουργική ζωή της Εκκλησίας τη δύναμη εκείνη που απαιτείται για να μπορέσουν να ζήσουν σύμφωνα με τις εντολές του ιδρυτού της.

Ενα δείγμα του πόση είναι η έκταση της απαξίωσης όχι μόνο της σημερινής ζωντανής πραγματικότητας αλλά και του πλούτου της συμβολής των Ορθόδοξων θεολόγων και διανοητών στη διάρκεια των αιώνων είναι η φράση του συγγραφέα: «Προξενεί εντύπωση π.χ. η παντελής απουσία θεολογικής σκέψης, έρευνας και προβληματισμού από την πλευρά της Ορθοδοξίας καθ' όλη τη διάρκεια της δεύτερης χιλιετίας». Δηλαδή, κατά τον συγγραφέα, δεν υπήρξαν 5 σχεδόν αιώνες της βυζαντινής αυτοκρατορίας στη διάρκεια αυτής της χιλιετίας, δεν μεταλαμπαδεύτηκε από εκεί προς τη Δύση ο πολιτισμός της μετά την Αλωση της Κωνσταντινούπολης, δεν υπήρξαν μεγάλοι Ορθόδοξοι θεολόγοι στη διάρκεια της δουλείας 4 αιώνων στην Ελλάδα, δεν υπήρξαν μεγάλου βεληνεκούς Ρώσοι, Ελληνες και άλλων εθνικοτήτων Ορθόδοξοι θεολόγοι στον 20ό αιώνα; Ολα αυτά διαγράφονται με μια μονοκονδυλιά, σε αντιπαράθεση με τους καθ' όλα αξιόλογους θεολόγους της Δύσης;
Και μετά από αυτές τις επιμέρους απαξιωτικές κρίσεις έρχονται οι πολύ χειρότερες γενικεύσεις. Η πρώτη από αυτές είναι ότι, κατά τον συγγραφέα, «σε καθαρά πολιτισμικό επίπεδο (ας μη μιλήσουμε καν για το πολιτικό...) η Ορθόδοξη Εκκλησία και η ιδεολογία που εκπροσωπεί είναι λοιπόν μια ανασχετική δύναμη, ανίκανη να προσδώσει πραγματικά πολιτισμικό στίγμα στην Ελλάδα, ένα άχρηστο βάρος στην ουσία για τη χώρα μας».
Δεν είμαι από εκείνους που θα δώσουν συγχωροχάρτι για τις πράξεις και τις παραλείψεις μελών της Ιεραρχίας της Εκκλησίας της Ελλάδος στη διάρκεια της δικτατορίας ούτε από εκείνους που θεωρούν ότι όλα όσα πράττουν σήμερα κάποιοι εκπρόσωποί της είναι αλάθητα και σωστά (αντίθετα σε άρθρα μου έχω επισημάνει μερικά από τα πρόσφατα λάθη τους). Από το σημείο, όμως, αυτό, στο να συμπεραίνει κανείς ότι «η Ορθόδοξη Εκκλησία είναι ένα άχρηστο βάρος στην ουσία για τη χώρα μας» υπάρχει απόσταση όση ο ουρανός από τη Γη. Ενα τέτοιο συμπέρασμα δεν έρχεται μόνο σε απευθείας σύγκρουση με την καθημερινή εμπειρία εκατοντάδων χιλιάδων ή εκατομμυρίων Ελλήνων Ορθοδόξων χριστιανών, αποτελεί και μια προσβολή του λαού αυτής της χώρας, ο οποίος, όπως δείχνουν οι δημοσκοπήσεις, φέρνει την Εκκλησία στην κορυφή των θεσμών που σέβεται και εκτιμά.
Το χειρότερο στο άρθρο αυτό υπάρχει την κατακλείδα του. Ο συγγραφέας του, με περισσή ελαφρότητα καταλήγει «διαβεβαιώνοντας» ότι «ο Ελληνισμός υπήρχε πριν από την Ορθοδοξία και θα υπάρξει και μετά από αυτή». Δηλαδή ο συγγραφέας, ούτε λίγο ούτε πολύ, «προφητεύει» την εξαφάνιση της Ορθοδοξίας. Τέτοιες, όμως, «προφητείες» υπήρξαν πάμπολλες στους 20 προηγούμενους αιώνες και η ιστορική παραγματικότητα τις έχει διαψεύσει. Πέρα, όμως, από τις προφητείες υπήρξαν, στη διάρκεια όλων αυτών των αιώνων προσπάθειες για την εξάλειψη της Ορθοδοξίας, χωρίς κανένα αποτέλεσμα. Τελευταίο παράδειγμα, οι προσπάθειες καθεστώτων ορισμένων χωρών στη διάρκεια του 20ού αιώνα. Τα καθεστώτα, όμως, αυτά κατέρρευσαν ενώ η Ορθοδοξία -η οποία επέζησε διωγμών και καταπίεσης στη διάρκεια πολλών δεκαετιών -βιώνει σήμερα στις χώρες αυτές μια νέα άνθηση.

Κλείνοντας τη γενική αυτή απάντηση στο άρθρο του συγγραφέα θα ήθελα να τονίσω

ότι κάθε καλόπιστη κριτική των κακώς κειμένων στην Ορθόδοξη Εκκλησία της Ελλάδος όχι μόνον πρέπει να γίνεται, αλλά πρέπει να είναι ευπρόσδεκτη και από την ίδια την Εκκλησία, προκειμένου να διορθώνονται τα λάθη που γίνονται τόσο από κληρικούς όσο και από λαϊκούς. Ο μηδενισμός, όμως, της Ορθοδοξίας και της συμβολής της σ' αυτό που σήμερα είναι Ελλάδα, δεν είναι μόνον ανιστόρητος, είναι και απαράδεκτος.

(Πηγή: 'Ελευθεροτυπία' 19/09/2002)